

Atatürk ve Hukuk Devrimi

Hukuk sistemi, bir devletin işleyiş ve düzenine getirdiği uygulamalarla toplumsal yaşamın düzenini ve bu yaşam düzenini belirleyen niteliklerin temel kurucu ögesidir. Hukuk sisteminin bütün alanlar üzerindeki (ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal, özel alan) kuşatıcı ve kurucu özelliği, onu çok daha önemli ve öncelikli kılmaktadır.

Atatürk devrimlerinin önemli ve kurucu bölümünü Türk Hukuk devrimi oluşturmaktadır. Türk Hukuk Devrimi, niteliği gereği, diğer devrimlerin yapılabilmesi ve yapılan devrimlerin korunmasını sağlaması açısından gerçekleştirilen devrimler arasında farklı bir yere sahiptir. Atatürk'ün gerçekleştirdiği hukuk devriminde, hukuk, bütün sosyal değişme hareketlerinin güvencesi, teminatı olarak kullanılmıştır.

Atatürk, Türkiye Cumhuriyetini kurmadan önce de yaptığı tüm faaliyetlerini, ulusun vicdanına ve isteklerine uygun olarak yapmayı ve ulusal iradeye dayanan bir hukuk düzenine dayandırmayı başarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin hukuk düzeni, Kurtuluş Savaşı yılları içinde biçimlenmiş; Türk halkı, kan ve ateş içinde temellerini attığı hukukunu, Hukuk Devrimi hareketiyle; Atatürk'ün önderliğinde tamamlamıştır.

Atatürk'ün, Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmesi için yaptığı bütün devrimleri gerçekleştirebilmek için izlediği yöntem hukuki yöntemler olmuştur. Hukuku bir sosyal mühendislik aracı olarak kullanmıştır. Atatürk çağdaşlığı bir bütün olarak düşünmüş, sosyal hayatın her alanında, milletin her kesiminin Batı medeniyeti seviyesine ulaşması gerektiğine inanmış ve bunun hayata geçebilmesi için hukuk kuralları çerçevesinde köklü yasal düzenlemeler yapılmasını hedeflemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden devraldığı hukuk sisteminde hukuk birliğinden ve yeni devletin ihtiyaçlarını karşılayabilecek kanunların varlığından söz etmek mümkün değildir. Yeni Türk Devleti, monarşiden Cumhuriyet yönetimine, teokrasiden laikliğe geçiş yapmış, ulusal ve üniter bir devlet ve toplum yapısına kavuşmuştur. Atatürk'ün gerçekleştirdiği diğer devrimlerde olduğu gibi, Hukuk Devrimi de Türk milletine layık olduğu bağımsız, çağdaş, demokratik ve onurlu bir yaşam sağlama amacına yöneliktir.

Osmanlı İmparatorluğunda özel hukuk alanında dinî esaslara dayanan hukuk düzeni uygulanmaktaydı. Müslüman unsurlar İslam Hukuku, gayrimüslimler kendi din kuralları çerçevesinde değerlendirildiği için İmparatorluk sınırları içerisinde ortak ve tek bir hukuk düzeni bulunmamaktaydı. Çağdaş bir devlet ve millet yaratılmasının hedeflendiği Türkiye Cumhuriyetinde vatandaşların birbirinden farklı hukuk sistemlerine tabi olması, onlara farklı farklı yasa ve kuralların uygulanmasını kabul etmek mümkün değildi. Yeni Türk Devleti ulusal egemenlik ve tam bağımsızlık ilkelerine dayanıyordu. Devlet iktidarının kullanımında herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kanun önünde eşitlik her şeyden önce din ve vicdan hürriyetini zorunlu kılmaktadır. Bu demektir ki, Türk hukuk düzeninde din hukukun kaynağı olamaz. Tam bağımsızlık ise, ülkede yaşayan herkesin kanun önünde eşitliğini sağlayabilecek, tek, güçlü bir hukuk sisteminin kurulmasını gerektiriyordu.

Eski, günün koşullarına uymayan, ihtiyaçları kısmen veya tamamen karşılayamaz hâle gelen, o toplumu uluslararası ilişkilerden soyutlayan mevcut hukuk kurallarının; toplumsal ilişkileri, toplumun yaşam biçimini ve o devletin devletler arası ilişkilerini yenilemek, çağa uydurmak amacıyla değiştirilmesi kaçınılmazdı. Mevcut yasaların yeni Türk Devleti'nin hukuk anlayışını yansıtmaması, kadın-erkek eşitliğini göz ardı etmesi, ticaret ve ceza hukuklarında ve yargılama

usullerinde hayati önem taşıyan kurum ve kuralların yer almaması hukuk açısından son derece sakıncalı bir durum oluşturmaktaydı.

Bundan sonra yeni yasalar çıkarılacak, artık çağın dışında kalan, toplum ihtiyaçlarını çoktan beri karşılayamayan eski hukuk kaldırılacaktı. Bu eski hukukun yerine konulacak modern hukuk kurumları Türk toplumunun ilerlemesi, başka bir deyişle, diğer gerekli kültür öğelerinin yenilenmesi, çağdaşlaşması için en önemli temeli oluşturacaktı.

Yürürlükte bulunan kanunların yetersizliği, güçsüz düşmüş Osmanlı İmparatorluğu'nun daha da zayıflamasına sebep olan adli kapitülasyonlar ve Batılı devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun hukuk sistemine olan güvensizlikleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu zor durumlara düşürmüştü; çeşitli barış anlaşmaları ve kapitülasyonlarla büyük devletlere karşı siyasal ve ekonomik açıdan olduğu gibi, yargısal açıdan da yarı bağımlı bir hâle getirmişti. Dış baskılardan kurtulabilmek amacıyla, Tanzimat'la birlikte İmparatorluk topraklarında yaşayan herkese eşitlik sağlayacak kanunlaştırma hareketlerine girişilmiş; ancak bu girişimlerde başarı sağlanamamıştı. Anılan dönemleri bizzat yaşayan ve sakıncalarının bilincinde olan yeni Türk Devletinin kurucuları Lozan Görüşmeleri esnasında adli kapitülasyonların kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdi. Lozan barış görüşmelerinde Avrupa devletleri temsilcilerinin imparatorluk döneminde elde etmiş oldukları ayrıcalıkları Türkiye Cumhuriyeti'ne de kabul ettirme yönündeki talepleri üzerine, Türk delegeleri adalet sisteminde gerekli düzenlemelerin yapılacağı yönünde bir beyanda bulunmuşlardır.

Cumhuriyet Dönemi'nde çağdaşlaşma, kalkınma, bağımsızlığı koruma ve Batı kalıpları içinde, ama ulusal bir hukuk sistemi oluşturma isteği hâkimdir. Yeni hukuk sisteminin kurulmasıyla ilgili ilk ciddi adım 1925 yılında, Ankara'da Hukuk Mektebinin açılmasıdır. Atatürk'ün 5 Kasım 1925 tarihinde Ankara Hukuk Fakültesini açarken yapmış olduğu konuşma günümüz Türkçesine uyarlanmış hâliyle şöyledir: " [...] Bugünkü hukuk çalışmalarımızın gerekçelerini böylece açıklamış olduğumu umuyorum. Büsbütün yeni yasalar düzenleyerek eski hukuk ilkelerini temelden kazımaya girişiyoruz. Yeni hukuk ilkeleriyle, alfabesinden okumaya başlayarak bir yeni hukuk kuşağı yetiştirmek için okulu açıyoruz. Bütün bu işlerde dayandığımız, ulusumuzun üstün yeteneği ve kesin isteğidir. Bu girişimlerde arkadaşlarımız, yeni hukuku bizimle birlikte anladığım nitelikte anlamış olan seçkin hukuk bilginlerimizdir. Yeni hukuk ilkeleri genel yaşayışımızda başarılı uygulamalarla etkisini gösterene kadar geçecek zamanı, devrimin yorulmaz ve yıpranmaz gücü kısaltacak ve zararsız kılacaktır [...]" Bu ifadelerden de anlaşılacaktır ki, Atatürk hukukta gerçekten bir devrim istemekte eski hukukun dayanakları ve ilkeleri itibarıyla bir kenara bırakılmasını ve yepyeni esaslara dayalı yeni bir hukuk sistemine geçilmesini amaçlamaktadır. Çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmayı amaç edinen Türk milletinin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak hukuk kurallarıyla sosyal ve ekonomik hayatın düzenlenmesinin kabul edilmesi mümkün olmadığı gibi, bu hukukun uygulayıcıları olan hukukçuların da sahip oldukları zihniyet itibarıyla Türk milletine öncü olmaları mümkün değildi. Bu nedendir ki, özel ve kamu hukuku alanında titiz araştırmalar neticesinde, o günün en iyi kanunları tercüme edilerek hukukumuzdaki yerlerini almaları benimsenmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinde hukuk devrimi olarak nitelenebilecek kanunlaştırma hareketi, ağırlıklı olarak 1926 yılından başlayarak 1930 yılına kadar süren zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda yapılan ve yapılmaya devam eden kanun değişikliklerinde 1926-1930 yıllarında yapılan kanunlar yürürlükte kalmıştır; bu kanunlar şöyledir:

1) Türk Medeni Kanunu: 17 Şubat 1926'da kabul edilen bu Kanun, İsviçre Medeni Kanunu'ndan alınmış ve 22 Nisan 1926'da Medeni Kanunun devamı niteliğindeki Borçlar Kanunu çıkarılmıştır. Medeni hukuk bir ülkenin yurttaşlarının birbirleriyle ve belirli ölçüde yurttaşların devletle, doğrudan doğruya veya dolaylı ilişkilerini düzenleyen kurallardan oluşmaktadır. Evlenme, boşanma, miras, fiil ve hak ehliyeti, velayet gibi konularda kadın erkek eşitliği, medeni nikâh

usulüyle kurulan modern ve hayatın icaplarına uygun bir aile tipi, yeni bir gayrimenkul anlayışı, mülkiyet hakkının tanzimi, tüzel kişiler, haksız fiilde kusur ve illiyet prensipleri Medeni Kanun'un getirdiği yeni ve çok önemli düzenlemelerdir. Böylece, kadın erkek tüm Türk vatandaşları, en ileri ve uygar ülke vatandaşları ile aynı haklara kavuşmuşlardır.

Yeni Türk Medeni Kanunu, hukukun genellik-eşitlik ilkesinin benimsemiş olmasının bir sonucudur. Belli bir zümreye değil, herkese uygulanması ve hak ehliyetinin kullanılmasında bireylere tanımış olduğu eşitlik Medeni Kanunun demokratik özelliğinin bir göstergesidir. Medeni Hukuk belirli bir zümrenin, belirli bir meslek grubunun veya belirli bir yaştaki, olgunluktaki kişilerin ilişkilerini düzenleyen hukuk dalı olmayıp tam tersine cins, yaş veya insanlar arasındaki farklılıkları gözetmeyen bir hukuktur. Ayrıca, Türk Medeni Kanunu örf ve âdete atıf yaptığı durumlarda, Türk örf ve âdeti uygulandığından Türk Medeni Hukuku millî niteliğe sahiptir. Eski hukukun tamamen tasfiyesine sağlayan Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesi, yeni hukuk kurallarıyla yeni bir toplum oluşturmada çok köklü bir düzenleme içermesi bakımından Türk Medeni Kanunu'na devrimci bir nitelik kazandırmıştır.

Yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu ile kadın-erkek eşitliği kabul edilmiş; medeni haklardan yararlanma, evlenme, boşanma, mirasçılık, vesayet gibi kurumlarda eşitlik ilkesi benimsenmiş; yeni ve devrim gereklerine uygun aile tipi, evlenmenin şekil ve şartları, evlilik birliğinin genel şartları, velayet müessesesi, ferdi mülkiyete imkân tanıyan düzenlemeler yaratılmak istenen yeni topluma göre oluşturulmuştur. Türk Medeni Kanunu hem birey çıkarları hem de birey çıkarları ile toplum çıkarları arasındaki çatışmalarda dengeyi çok iyi kurmuş, bunlardan birini diğerine üstün tutmamıştır. Temelde bireylere mülkiyet hakkını ve bu hakkı kullanma özgürlüğünü tanımış, ancak kişilerin bu özgürlüğü sınırsız bir şekilde diğer kişiler ve toplum zararına olacak keyflikle kullanmasını önleyecek düzenlemeler getirmiştir. Ayrıca zayıf durumda olanlar için de gerekli ilkeleri (hakkaniyet ilkesi gibi) benimsemiştir.

Atatürk Devrimleri arasında büyük yer taşıyan Hukuk Devriminin çok önemli bir bölümünü oluşturan Medeni Kanun, özel hukuk alanında gerçekleştirilmiştir. Medeni Kanun'un kabulü ile özel hukuk laikleşmiş, özel hukukun laikleşmesiyle medeni hukuk alanındaki kurum ve kuralların dinsel temellere dayanması ve kişiler arası ilişkilerin dinî kurallara göre düzenlenmesi önlenmiştir.

Türk Medeni Kanunu ile kadınlar bazı önemli haklara kavuşmuştur. Bunları şöyle sıralamak mümkündür: Tek eşlilik ilkesinin benimsenmesiyle beraber kadına aile içindeki kişiliğine saygı ve hak ettiği önem verilmiş, boşanma hakkını sadece erkeğe tanıyan eski hukuka karşı yeni hukukta taraflara eşitlik sağlanmış, çocukların velayetini anne ve babanın birlikte kullanması kabul edilmiş, miras paylaşımında kadın ile erkek arasında eşitlik ilkesi benimsenmiş, kadın ve erkeğe evlenebilmeleri için yaş sınırlaması konulmuş, evlenme akdinin (nikâhın) tarafların irade beyanlarını karşılıklı ve evlendirme memuru önünde yapılması esası getirilmiş, mahkemede kadın ve erkeğin şahitliği meselesinde cinsler arasında söz konusu farklılık da ortadan kaldırılmıştır.

Aile ve toplumsal yaşamda kadına kişisel saygınlığını kazandıran bu kanunları, kadınların kamusal alanda da kazandığı kimi diğer önemli haklar izlemiştir. 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı, 1933 yılına gelindiğinde de kadınlara muhtar olma hakkı verilmiş ve nihayet 1934'te milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bunun üzerine kadınlar milletvekili seçimlerine katılabilmek için başvuruda bulunmaya başlamışlar, tanınan bu hakkı Ankara ve İstanbul'da sevinç gösterileriyle kutlamışlardır. Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını aldığı sırada ABD, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere, İsveç, Norveç, Finlandiya, İrlanda, Polonya, Çekoslovakya gibi ülkelerde kadınlar bu haklara ulaşmışken Fransa, İsviçre, Yugoslavya ve Bulgaristan'da henüz bu haklardan söz edilmemektedir. 1935

yılında yapılan seçimlerle Meclis'e 18 kadın milletvekili girmiştir. O tarihten 18 yıl önce seçme ve seçilme hakkını kazanan İngiliz kadınlarından ilk seçimlerde yalnız 1 kadının meclise girdiği düşünüldüğünde, bu sayı daha anlamlı hâle gelmektedir.

2) Türk Ceza Kanunu: 1 Mart 1926'da TBMM'de kabul edilen ve 1 Temmuz 1926'da yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu, İtalyan Ceza Kanunu temel alınarak hazırlanmıştır. Bu kanunla kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi tam anlamıyla ceza hukukundaki yerini alırken eski sistemde mevcut olan ve modern hukuk anlayışıyla bağdaşmayan bazı cezalar da kaldırılmıştır.

3) 4 Ekim 1926'da kabul edilen kanun Alman Ticaret Kanunundan etkilenecek hazırlanmıştır. Bu kanunla Ticaret Hukuku alanında sigorta, faiz, ipotek gibi çok önemli kurumlar da Türk Hukukuna girmiştir. Deniz Ticaret Kanunu ise, yine Alman Hukukundan etkilenecek hazırlanmış ve 13 Mayıs 1929'da kabul edilmiştir. 19 Nisan 1926 tarihinde kabul edilen ve 1 Temmuz 1926 tarihinde yürürlüğe konan Kabotaj Kanunu ile de Türk limanları arasında yük ve yolcu taşıma yetki ve tekeli Türk bayrağı taşıyan gemilere verilmiştir.

4) Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu: Bu kanun, İsviçre'nin Neuchatel Kantonundan alınmış ve 18 Haziran 1926'da TBMM'de kabul edilmiştir.

5) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu: 20 Ağustos 1929'da yürürlüğe giren bu kanun Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu örnek alınarak hazırlanmıştır.

6) İcra ve İflas Kanunu: Bu kanun, İsviçre Federal İcra ve İflas Kanunu'ndan esinlenerek hazırlanmış ve 4 Eylül 1929'da yürürlüğe girmiştir.

Atatürk'ün Hukuk Devriminin Getirdikleri

Atatürk'ün hukuk devriminin kuşkusuz en önemli yanı laik hukuk kurallarının kabul edilmiş olmasıdır. Modern, çağdaş dünyanın ihtiyaç ve koşullarıyla dinamik bir ivme kazanan Türk Hukuku artık dinsel niteliğinden sıyrılmıştır. Türk toplumu, hukuk tarihinde, bunu tüm olarak gerçekleştirebilen tek Müslüman toplumdur ve bunu Atatürk'e borçludur. Osmanlı Devleti'nde de kısmen Batı hukukundan yararlanılmışsa da laiklik prensibinin yokluğu hukuk çokluğuna düşülmesine neden olmuş; Türkiye Cumhuriyeti ancak laiklik ilkesini benimseyerek bu alandaki çelişki sıyrılabilmştir.

Cumhuriyetin en belirgin özelliği, tüm vatandaşların ortak iradeleriyle devlet yöneticilerini belirleyebilmeleri ve eşit olmalarıdır. Yeni hukuk sistemiyle, Türk vatandaşları siyasal haklarına kavuşabilmiş, demokratik katılım gerçekleştirebilmiştir. Türk hukuk düzeninde, egemenliğin yegâne kaynağı ulusal iradedir. Egemenliğin kaynağının ulusal irade olmasının zorunlu bir sonucu, kanun önünde eşitlik. O halde devlet iktidarının kullanımında herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Özellikle kadın erkek eşitliği hukuk devrimimizin en önemli sonuçlarından. Nüfus sayımlarında insan ve vatandaş olarak bile sayılmayan Türk kadını, Atatürk'ün hukuk devrimiyle ekonomik özgürlüğüne, hukuki ve siyasal haklarına Avrupa ülkesindeki pek çok kadından önce sahip olmuştur. Eğitim, kültür seviyesinin yükselmesi ve sanayileşmeyle Türk kadını kuşkusuz bu haklarını daha bilinçli bir şekilde değerlendirecek, kullanacaktır.

Kapitülasyonları kaldıran Lozan Barış Anlaşması'yla Türkiye Cumhuriyeti siyasal, ekonomik bağımsızlığının yanı sıra yargısal bağımsızlığa da kavuşmuş ve egemen bir devletin en doğal hakkı olan yargı gücü de hukuk devrimi ile teminat altına alınmıştır. Atatürk "milletlerin yargı hakkı bağımsızlıklarının birinci şartıdır. Adalet kuvveti bağımsız

olmayan bir milletin devlet olarak varlığı kabul olunamaz” demiştir. Yargı hakkı bağımsız mahkemelerce millet adına, kanunlara uygun olarak kullanılmaktadır.

Hukuk devriminin bir başka yönü de Hukuk Devletine geçiştir. Teokratik devletten farklı olarak hukuk devletinde, devlet de vatandaş kadar hukuka saygılı ve hukukla bağlıdır. Devlet yönetiminde keyfilik değil, hukuka uygunluk vardır. İdarenin faaliyetlerinin kanuna uygunluğu denetlenir ve vatandaşların idare karşısındaki hakları korunur. Vatandaşın bu konudaki güvencesi de yeni hukuk düzenimizdir.

Türk Hukuk Devrimi, evrensel devrimlerin oluşmasına büyük katkıda bulunan Batı kültürüyle uyum sağlamayı amaçlamışsa da bunu; dil, tarih, din, sanat, örf-âdet gibi kültürel unsurlarındaki bilgi ve deneyim birikimini koruyarak Batı kültürüne karşı üstünlüklerini gözeterek gerçekleştirmiştir. Atatürk’ün hukuk devrimi sadece içerik açısından değil, kanunların benimsenme şekli bakımından da çok önemlidir. Bu, gözü kapalı bir Batı hayranlığı nedeniyle değil, kadınıyla, erkeğiyle Türk milletinin çağdaş uygarlık seviyesinde yaşayabilmesini sağlamak için tarihte benzeri pek az görülmüş bir cesaret ve kararlılıkla yapılmıştır.

Atatürk, koyduğu akılcı ilkeler ve yaptığı diğer devrimlerle yüzyıllarca her alanda kendi kaderine terk edilmiş, âdeta kendi vatanında ikinci plana itilmiş, devletin yapısı gereği ulusal bilincini kazanması mümkün olmamış Türk halkını layık olduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel seviyeye çıkartabilmek için tüm engelleri yıkmıştır. Buradaki araç ise, hukuk devrimi olmuş; diğer devrimlerle hukuk devrimi tamamlanarak Türk toplumu çok uzun bir süre sosyal hayatını düzenleyen hukuk düzeninden tamamen farklı bir hukuk düzenine ayak uydurabilecek sosyal ve kültürel düzeye çıkartılmıştır. Hukuk devrimi, insanın insanca yaşayabilmesi ve bilim için gerekli özgür düşüncenin, eşitliğin, hukuk devletinin teminatıdır.

Nevin YAZICI-Nermin YAZICI

KAYNAKÇA

Atatürk ve Hukuk, Anayasa Mahkemesi Yayınları, No:3, Ankara 1982.

BOZKURT, Gülnihal, **Atatürk’ün Hukuk Alanında Getirdikleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1992.

BOZKURT, Gülnihal, **Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi**, Ankara 1996.

CANSEL, Erol, “Medeni Kanun’da Kadın Erkek Eşitliğinin Değerlendirilmesi”, **Medeni Kanun’un 50. Yılı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1977.

CİHAN, Erol, “Atatürk ve Hukuk Devleti Kavramı”, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1994.

ERZURUMOĞLU, Erzan, “Atatürk’ü Hukuk Devrimine Götüren Nedenler”, **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.

İNAN, Afet, **Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması**, İstanbul 1982.

İNAN, Afet, **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.

MUMCU, Ahmet, “Atatürk’ün Kültür Anlayışında Hukukun Yeri”, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1992.

MUMCU, Ahmet, **Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılap Yayınları, İstanbul 1996.

SOYASLAN, Dođan, "Türk Hukuk Devrimi", **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.

TİFTİKÇİ, Ender, TİFTİKÇİ, Mehmet, **Atatürk ve Hukuk**, Yargıtay Yayınları, Ankara 1999.

ÜÇOK, Coşkun, **Türk Hukuk Tarihi**, Savaş Yayınları, Ankara 1991.

03/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-ve-hukuk-devrimi/?pdf=3791> adresinden erişilmiştir